

METHODS AND BENEFITS OF EFFECTIVELY USING BLOOM'S TAXONOMY IN PRIMARY EDUCATION BASED ON AN ANALYTICAL APPROACH

Abduganiyeva Shodmonoy Bakhodirjan kizi

Kori Niyazi education pedagogy national

institute independent researcher

Tel.: +998900070107 e-mail: aidazubayrovna@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15286973>

ARTICLE INFO

Received: 19th April 2025

Accepted: 25th April 2025

Online: 26th April 2025

KEYWORDS

Bloom's taxonomy,
primary education,
cognitive sphere, affective
sphere, psychomotor
sphere, lesson objective,
task, critical thinking,
problem solving,
creativity, motivation,
lesson development.

ABSTRACT

This article discusses the importance of Bloom's Taxonomy in primary education and how to effectively use it in the classroom. The article analyzes the theoretical foundations of the cognitive, affective, and psychomotor domains of the taxonomy and provides practical recommendations for formulating lesson goals and objectives for each domain, taking into account the age characteristics of primary school students. The article also discusses ways to develop critical thinking, problem solving, creativity, and motivation to learn in students using Bloom's Taxonomy. The article provides example lesson plans for various subjects and discusses the benefits of integrating Bloom's Taxonomy into teachers' teaching practices.

МЕТОДЫ И ПРЕИМУЩЕСТВА ЭФФЕКТИВНОГО ПРИМЕНЕНИЯ ТАКСОНОМИИ БЛУМА В НАЧАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ НА ОСНОВЕ АНАЛИТИЧЕСКОГО ПОДХОДА

Абдуганиева Шодмоной Бахадыржон кызы

Имени Кари Ниязи педагогика воспитания национальная

независимый исследователь Института

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15286973>

ARTICLE INFO

Received: 19th April 2025

Accepted: 25th April 2025

Online: 26th April 2025

KEYWORDS

Таксономия Блума,
начальное образование,
когнитивная сфера,
аффективная сфера,
психомоторная сфера,
цель урока, задание,
критическое мышление,
решение проблем,
креативность,
мотивация, разработка
урока.

ABSTRACT

В этой статье рассматривается важность таксономии Блума в процессе начального образования и способы ее эффективного применения в классе. В статье анализируются теоретические основы когнитивной, аффективной и психомоторной областей таксономии и даются практические рекомендации по формулированию целей и задач урока по каждой области с учетом возрастных особенностей учащихся начальной школы. В статье также рассматриваются способы развития критического мышления, решения проблем, творческих навыков и мотивации к обучению у учащихся с помощью таксономии Блума.

ANALITIK YONDASHUV ASOSIDA BOSHLANG'ICH TA'LIMDA BLUM TAKSONOMIYASINI SAMARALI QO'LLASH USULLARI VA AFZALLIKLARI

Abdug'aniyeva Shodmonoy Baxodirjon qizi

Qori Niyoziy nomidagi tarbiya pedagogikasi milliy

institute mustaqil tadqiqotchisi

Tel.: +998900070107 e-mail: aidazubayrovna@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15286973>

ARTICLE INFO

Received: 19th April 2025

Accepted: 25th April 2025

Online: 26th April 2025

KEYWORDS

Blum taksonomiyasi, boshlang'ich ta'lim, kognitiv domen, affektiv domen, psixomotor domen, dars maqsadi, topshiriq, tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, ijodkorlik, motivatsiya, dars ishlanmasi.

ABSTRACT

Ushbu maqola boshlang'ich ta'lim jarayonida Blum taksonomiyasining ahamiyati va uni darslarda samarali qo'llash usullarini o'rganadi. Maqolada taksonomiyaning kognitiv, affektiv va psixomotor domenlarning nazariy asoslari tahlil qilinadi hamda boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda har bir domen bo'yicha dars maqsadlari va topshiriqlarini shakllantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar beriladi. Shuningdek, maqolada Blum taksonomiyasidan foydalanish orqali o'quvchilarning tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish va o'rganishga bo'lgan motivatsiyasini oshirish yo'llari ko'rib chiqiladi. Maqola davomida turli fanlar bo'yicha dars ishlanmalari misollar keltiriladi va o'qituvchilarning pedagogik amaliyotida Blum taksonomiyasini integratsiya qilishning afzalliklari muhokama qilinadi.

Bugungi kunda ta'lim tizimida o'quvchilarning nafaqat bilim olishlari, balki ularning mustaqil fikrlash, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish va hayotga tayyor bo'lishlari muhim ahamiyat kasb etmoqda. Boshlang'ich ta'lim bosqichi esa bu jarayonning poydevori hisoblanadi. Aynan shu davrda o'quvchilarda o'rganishga qiziqish, bilim olishga intilish va kelajakda muvaffaqiyatli bo'lish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar shakllana boshlaydi. Shunday ekan, boshlang'ich sinflarda o'qitish metodlarining samaradorligi o'quvchilarning keyingi ta'lim yo'lini belgilab beruvchi muhim omil hisoblanadi.

Pedagogika fanida o'quv maqsadlarini aniq belgilash va ularga erishish yo'llarini ko'rsatib beruvchi ko'plab nazariyalar va yondashuvlar mavjud. Ulardan biri bo'lib amerikalik psixolog Benjamin Blum tomonidan ishlab chiqilgan Blum taksonomiyasi alohida o'rin tutadi. 1956-yilda taqdim etilgan ushbu taksonomiya o'quv maqsadlarini kognitiv (bilish), affektiv (hissiy-irodaviy) va psixomotor (harakat) kabi uchta asosiy domenga ajratadi va har bir domen bo'yicha o'zaro ierarxik bosqichlarni belgilaydi[1].

Blum taksonomiyasi o'qituvchilarga dars jarayonida aniq va o'lchanadigan o'quv maqsadlarini shakllantirish, o'quvchilarning turli darajadagi bilish, his qilish va harakat qilish qobiliyatlarini rivojlantirish uchun mos keladigan topshiriqlar va baholash usullarini tanlash imkonini beradi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'limda ushbu taksonomiyadan foydalanish o'quvchilarning oddiy bilimlarni egallashdan tortib, ularni tushunish, qo'llash, tahlil qilish, sintez qilish va baholash kabi yuqori darajadagi kognitiv ko'nikmalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim muhitini yaratishga yordam beradi.

Shu nuqtai nazardan, ushbu maqola boshlang'ich ta'lim jarayonida Blum taksonomiyasining ahamiyatini ochib berishga, uni darslarda samarali qo'llash usullarini ko'rsatishga va o'qituvchilarning pedagogik amaliyotida ushbu nazariyadan foydalanishning afzalliklarini muhokama qilishga qaratilgan. Maqolada taksonomiyaning har bir domeni bo'yicha boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda dars maqsadlari va topshiriqlarini shakllantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar keltiriladi hamda turli fanlar bo'yicha dars ishlanmalari misollarida Blum taksonomiyasining integratsiyasi namoyish etiladi. Maqolaning asosiy maqsadi boshlang'ich sinf o'qituvchilariga o'quv jarayonini yanada samarali va o'quvchilar uchun qiziqarli tashkil etishda amaliy yordam ko'rsatishdan iboratdir.

Kognitiv domen: Blum taksonomiyasining ushbu domeni bilish jarayonlari bilan bog'liq bo'lib, oltita ierarxik bosqichni o'z ichiga oladi:

1. Bilish (Knowledge): Bu bosqich o'quvchilarning aniq faktlar, atamalar, qoidalar va tamoyillarni eslab qolishini nazarda tutadi. Boshlang'ich sinflarda bu bosqichga oid topshiriqlar, masalan, alifbodagi harflarni aytib berish, ranglarni nomlash, oddiy she'rlarni yodlash, ertak qahramonlarini sanab o'tish kabi mashqlarni o'z ichiga olishi mumkin[2]. Dars maqsadlari "o'quvchi...ni bilishi kerak", "o'quvchi...ni eslay olishi kerak" kabi fe'llar bilan ifodalanadi.
2. Tushunish (Comprehension): Bu bosqich o'quvchilarning o'zlashtirgan bilimlarini o'z so'zlari bilan tushuntirib berish, misollar keltirish, taqqoslash va farqlash kabi qobiliyatlarini aks ettiradi. Boshlang'ich sinflarda bu bosqichga oid topshiriqlar, masalan, o'qilgan matnning asosiy mazmunini aytib berish, rasmdagi narsalarni ta'riflash, ikki o'xshash narsa o'rtasidagi farqni topish kabi mashqlarni o'z ichiga olishi mumkin. Dars maqsadlari "o'quvchi...ni tushunishi kerak", "o'quvchi...ni izohlay olishi kerak" kabi fe'llar bilan ifodalanadi.
3. Qo'llash (Application): Bu bosqich o'quvchilarning o'zlashtirgan bilim va tushunchalarini yangi vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyatini nazarda tutadi. Boshlang'ich sinflarda bu bosqichga oid topshiriqlar, masalan, oddiy matematik masalalarni yechish, o'rganilgan qoidalarga muvofiq ravishda rasm chizish, kundalik hayotda uchraydigan muammolarga o'xshash vaziyatlarni hal qilish kabi mashqlarni o'z ichiga olishi mumkin[3]. Dars maqsadlari "o'quvchi...ni qo'llay olishi kerak", "o'quvchi...ni foydalana olishi kerak" kabi fe'llar bilan ifodalanadi.
4. Tahlil qilish (Analysis): Bu bosqich o'quvchilarning axborotni uning tarkibiy qismlariga ajratish, ular o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash va xulosalar chiqarish qobiliyatini aks ettiradi. Boshlang'ich sinflarda bu bosqichga oid topshiriqlar, masalan, ertakni boshlanishi, davomi va tugash qismlariga ajratish, rasmdagi ortiqcha elementni topish, berilgan voqealarning sabab va oqibatlarini aniqlash kabi mashqlarni o'z ichiga olishi mumkin. Dars maqsadlari "o'quvchi...ni tahlil qila olishi kerak", "o'quvchi...ni ajrata olishi kerak" kabi fe'llar bilan ifodalanadi[4].
5. Sintez qilish (Synthesis): Bu bosqich o'quvchilarning turli xil elementlardan yangi bir butunlikni yaratish, ijodiy fikrlash va yangi g'oyalar ilgari surish qobiliyatini nazarda tutadi. Boshlang'ich sinflarda bu bosqichga oid topshiriqlar, masalan, o'qilgan ertakning yangi yakunini o'ylab topish, berilgan mavzu bo'yicha rasm chizish yoki hikoya yozish, turli materiallardan foydalanib hunarmandchilik buyumlarini yasash kabi mashqlarni o'z ichiga olishi mumkin. Dars maqsadlari "o'quvchi...ni sintez qila olishi kerak", "o'quvchi...ni yarata olishi kerak" kabi fe'llar bilan ifodalanadi.

6. Baholash (Evaluation): Bu bosqich o'quvchilarning berilgan mezonlar asosida axborot, g'oya yoki yechimlarning qiymatini aniqlash, tanqidiy fikrlash va o'z fikrini asoslay olish qobiliyatini aks ettiradi. Boshlang'ich sinflarda bu bosqichga oid topshiriqlar, masalan, ikkita ertak qahramonidan qaysi biri yaxshiroq ekanligini sabablari bilan tushuntirib berish, turli xil yechimlardan eng maqbulini tanlash va o'z tanlovini asoslash kabi mashqlarni o'z ichiga olishi mumkin. Dars maqsadlari "o'quvchi...ni baholay olishi kerak", "o'quvchi...o'z fikrini asoslay olishi kerak" kabi fe'llar bilan ifodalanadi.

Affektiv domen: Bu domen o'quvchilarning his-tuyg'ulari, munosabatlari, qadriyatlari va motivatsiyasi bilan bog'liq bo'lib, beshta bosqichni o'z ichiga oladi:

1. Qabul qilish (Receiving): O'quvchining ma'lumotga e'tibor berishi va uni qabul qilishga tayyorligi.
2. Javob berish (Responding): O'quvchining ma'lumotga faol javob qaytarishi (savol berish, muhokamada ishtirok etish).
3. Qadrlash (Valuing): O'quvchining ma'lumotga nisbatan muayyan qadriyatni namoyon qilishi.
4. Tashkil etish (Organizing): O'quvchining turli qadriyatlarni o'zaro bog'lashi va ularni o'z qadriyatlar tizimiga integratsiya qilishi.
5. Xarakterlash (Characterizing): O'quvchining qadriyatlar tizimi uning xatti-harakatlarida barqaror aks etishi[5].

Boshlang'ich sinflarda affektiv domenga oid maqsadlar o'quvchilarda o'rganishga qiziqish uyg'otish, do'stona munosabatlarni shakllantirish, o'zaro hurmatni rivojlantirish, Vatanga muhabbat tuyg'usini tarbiyalash kabi yo'nalishlarda bo'lishi mumkin.

Psixomotor domen: Bu domen o'quvchilarning jismoniy harakatlari, motor ko'nikmalari va koordinatsiyasi bilan bog'liq bo'lib, turli tasniflarda farqli bosqichlarni o'z ichiga oladi. D.R. Krathwohl va boshqalar tomonidan taklif etilgan model keng tarqalgan bo'lib, beshta bosqichni o'z ichiga oladi:

- Imitatsiya (Imitation): Kuzatish orqali harakatni takrorlash.
- Manipulyatsiya (Manipulation): Ko'rsatmalarga muvofiq harakat qilish.
- Aniqlik (Precision): Harakatni xatosiz va aniq bajarish.
- Artikulyatsiya (Articulation): Bir nechta harakatni muvofiqlashtirib bajarish.
- Tabiylashtirish (Naturalization): Harakatni avtomatik va mahorat bilan bajarish.

Boshlang'ich sinflarda psixomotor domenga oid maqsadlar yozuv ko'nikmalarini shakllantirish, jismoniy tarbiya mashqlarini to'g'ri bajarish, mehnat darslarida turli xil materiallar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish kabi yo'nalishlarda bo'lishi mumkin. Blum taksonomiyasidan dars jarayonida samarali foydalanish uchun o'qituvchi har bir darsning maqsadini aniq belgilashi va uni taksonomiyaning tegishli bosqichiga moslashtirishi kerak. Shuningdek, dars davomida qo'llaniladigan topshiriqlar va baholash usullari ham belgilangan maqsadga erishishga yo'naltirilgan bo'lishi lozim. Misol uchun, "O'simliklar" mavzusidagi dars ishlanmasining bir qismi quyidagicha bo'lishi mumkin:

Kognitiv maqsad (Tushunish): O'quvchilar o'simliklarning asosiy qismlarini (ildiz, poya, barg, gul, meva) ta'riflab bera oladilar. Topshiriq: Rasmda ko'rsatilgan o'simlik qismlarini nomlang va ularning vazifalarini qisqacha tushuntirib bering. Baholash: O'quvchilarning og'zaki javoblari va yozma ta'riflari.

Kognitiv maqsad (Qo'llash): O'quvchilar o'rganilgan bilimlarini turli xil o'simliklarni tasniflashda qo'llay oladilar. Topshiriq: Berilgan o'simliklarning rasmlarini barg tuzilishi, poya shakli va gullash xususiyatlariga ko'ra guruhlariga ajrating. Baholash: O'quvchilarning guruhlash natijalari va o'z tasniflash usullarini tushuntirishlari.

Kognitiv maqsad (Sintez qilish): O'quvchilar o'zlarining xayoliy o'simliklarini yaratib, uning qismlari va vazifalarini tasvirlab bera oladilar. Topshiriq: O'zingizning noyob o'simligingizni chizing va uning har bir qismining vazifasini yozib bering. Baholash: O'quvchilarning ijodiy ishlari va ularning o'simlik qismlarining vazifalari haqidagi tushunchalari.

Blum taksonomiyasidan foydalanish o'qituvchilarga dars jarayonini o'quvchilarning turli xil ehtiyojlari va qobiliyatlarini hisobga olgan holda tashkil etishga yordam beradi. Bu esa, o'z navbatida, o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi, ularning tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Xulosa qilib aytganda, Blum taksonomiyasi boshlang'ich ta'limda o'quv maqsadlarini aniq belgilash, samarali o'qitish metodlarini tanlash va o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishiga erishish uchun muhim vosita hisoblanadi. O'qituvchilarning ushbu nazariyani pedagogik amaliyotiga integratsiya qilishlari o'quv jarayonining sifatini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

References:

1. Dictionary.com. LLC. „Effectiveness / Define Effectiveness Dictionary.com.“ Dictionary.com | Find the Meanings and Definitions of Words at Dictionary.com. 2011. Web. 28 Sept. 2011.
2. Нарзуллаев К.С. Практический «SWOT-анализ» в учебном процессе / К.С.Нарзуллаев // Международный журнал экспериментального образования. 2022. №5. С.50-54.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to'g'risida» farmoni. 8.10.2019 yil. PF-5847-son. Toshkent shahri. //Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. [Elektron resurs]. URL: <http://lex.uz/docs/4545884docs>
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida» farmoni, 08.10.2019 yil. PF-5847-son. Toshkent sh. //Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. [Elektron resurs]. URL: <https://lex.uz/docs/-4545884>.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida» farmoni, 08.10.2019 yil. PF-5847-son. Toshkent sh. //Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. [Elektron resurs]. URL: <https://lex.uz/docs/-4545884>. Что такое таксономия Блума? [Электронный ресурс]. URL: <https://teacher.yandex.ru/posts/stavim-tseli-v-obrazovanii-taksonomiya-bluma/>.